

Arbitražo teismo sprendimas, viešoji tvarka ir (galimai) korupcinė veika: kur bręžti ribą?

Dr. Tadas Varapnickas

Advokatų kontoros TGS Baltic vyr. teisininkas, advokatas

Arbitražo procesui būdinga tai, kad jame nėra apeliacijos – priimtas arbitražo teismo sprendimas yra galutinis, o teismas jį gali panaikinti ar atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti tik labai ribotais pagrindais. Vienas iš tokių pagrindų – prieštaravimas viešajai tvarkai. Tiek Lietuvos, tiek užsienio teismų praktikoje viešosios tvarkos sąvoka yra suprantama siaurai, kaip apimanti tik pačius fundamentaliausius principus ir vertybes. Todėl kyla klausimas, kaip turėtų elgtis nacionalinis teismas, jei ginčo šalis įrodinėja, kad arbitražo teismo sprendimas turėtų būti panaikintas ar atsisakyta jį pripažinti dėl to, jog yra įrodymų, kad ginčo sutartis buvo sudaryta ar vykdoma korupciniais veiksmais. Šiame straipsnyje pristatoma viena konkreti byla, kurią nagrinėjo Šveicarijos, Prancūzijos ir Anglijos teismai, rodo, kad teismų išvados skiriasi. Straipsnyje analizuojami skirtingi teismų požiūriai ir bandoma rasti atsakymą, kaip turėtų elgtis Lietuvos teismai, susidūrę su tokia dilema.

IŽANGA

Jei paklaustumėte arbitražu menkliau besidominčio teisininko, kokie yra pagrindiniai arbitražo pranašumai, labai tikėtina, jog vienu iš pirmųjų arbitražo pliusų būtų įvardytas arbitražo teismo sprendimų galutimumas. Konkrečiai – tai, kad nėra apeliacijos instituto. Iš tiesų, tai vienas iš svarbiausių arbitražo bruožų, kurį išskiria ir arbitražo naudotojai. Štai Queen Mary universiteto ir White & Case advokatų kontoros 2018 m. apklausoje 16 proc. respondentų nurodė, jog arbitražo teismo sprendimų galutimumas yra vienas iš trijų jų labiausiai vertinamų tarptautinio arbitražo bruožų¹.

Vis dėlto arbitražo teismo sprendimo galutimumas ir apeliacijos nebuvimas nereiškia, kad arbitražo teismo priimto sprendimo niekas

niekada ir jokiais aplinkybėmis neperžiūri. Atvirkščiai, tiek nacionaliniai arbitražo įstatymai, tiek ir Niujorko konvencija dėl arbitražo teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo² (toliau – Niujorko konvencija) numato, jog esant tam tikriems, aiškiai nurodytiems pagrindams, arbitražo teismo sprendimą nacionaliniai teismai gali panaikinti arba atsisakyti leisti vykdyti. Tačiau arbitražo teismo sprendimo panaikinimo ir pripažinimo institutai nėra apeliacijos surogatas – pagal bendrąją taisyklę teismai neperžiūri arbitražo teismo sprendimų *de novo*.

Vienas iš dažniausiai ginčo šalių naudojamų pagrindų arbitražo teismo sprendimui panaikinti ar atsisakyti pripažinti yra viešoji tvarka (angl. *public order*). Kadangi nei Niujorko kon-

¹ 2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration, p. 7. Prieiga per internetą: <<https://www.whitecase.com/sites/whitecase/files/files/download/publications/qmul-international-arbitration-survey-2018-19.pdf>> [žiūrėta 2022-07-08].

² 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 10-208.

vencija, nei UNCITRAL Pavyzdinis tarptautinio komercinio arbitražo įstatymas³ nepateikia viešosios tvarkos sąvokos, ją aiškinti ir taikyti tenka nacionaliniams teismams, o tai sudaro prielaidų šalims siūlyti pačias įvairiausias viešosios tvarkos interpretacijas. Nepaisant to, arbitražui palankiose valstybėse įprasta viešąją tvarką (tiksliau – tarptautinę viešąją tvarką) aiškinti siaurai, kaip apimančią tik pačias svarbiausias ir visuotinai pripažintas vertybes.

Neabejotinai viena iš tokių vertybių yra nusikalstamų veikų, pavyzdžiui, korupcinių, kurios gali pasireikšti verslo santykiuose, užkardymas. Tačiau ką daryti, jei arbitražo teismas neįtikinamai atmeta argumentus dėl galimos korupcinės veikos (kuri nėra nustatyta įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu) ir jos įtakos ieškiniui tenkinti ar apskritai atsisako juos nagrinėti, o nacionalinis teismas arbitražo teismo sprendimo iš esmės neperžiūri? Arba, jei ginčo šalis argumentus ir įrodymus dėl galimos korupcinės veikos (vėlgi nenustatytos įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu) reikšmės bylai pateikia tik vėlesnėje stadijoje? Ar nacionalinis teismas turėtų tiesiog pakartoti, kad nacionaliniam teismui arbitražo teismo nustatytos faktinės aplinkybės yra privalomos ir jis jomis vadovausis jų nekvestionuodamas?

Su tokia dilema susidūrė ir vis dar susiduria trijų skirtingų valstybių – Šveicarijos, Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės – teismai toje pačioje byloje *Alexander Brothers Limited* (toliau – ABL) prieš *Alstom Transport SA* ir *Alstom Network U.K. Ltd* (abi kartu vadinamos Alstom). Nors visos trys valstybės yra neabejotinai palankios arbitražui, teismų išvados skiriasi diametraliai.

ABL prieš *Alstom* bylos kontekste šiame straipsnyje ir siekiama pirmiausia aptarti, koks požiūris šiuo metu yra susiformavęs Lietuvos teismų praktikoje viešosios tvarkos klausimu. Detalizavus Lietuvos teismų praktiką, straips-

nyje pristatoma *ABL* prieš *Alstom* byla ir skirtingų teismų kardinaliai skirtingi požiūriai ir jų pagrindimas, aptariamas viešosios tvarkos ir korupcinės veikos santykis kitose užsienyje nagrinėtose bylose. Galiausiai – straipsnis apibendrinamas grįžtant prie Lietuvos realijų.

I. LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOS STATUS QUO

Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo⁴ (toliau – KAI) 50 straipsnio 3 dalies 6 punkte numatyta, kad Lietuvos apeliacinis teismas gali panaikinti arbitražo teismo sprendimą, kai padavusi skundą šalis pateikia **įrodymų**, kad arbitražo teismo sprendimas prieštarauja Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai. To paties straipsnio 4 dalyje nurodoma, kad **šio pagrindo egzistavimą teismas tikrina ex officio**.

Tiek pasisakydamas dėl šio arbitražo teismo sprendimo panaikinimo pagrindo, tiek ir apskritai dėl panaikinimo instituto apimties, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi nuoseklios pozicijos, jog „*Lietuvoje veikiančių arbitražų sprendimų teisminė priežiūra, kurios metu sprendžiama dėl arbitražo sprendimo panaikinimo, vykdoma ne apeliacijos ar remisijos, o anuliavimo forma. Tai reiškia, kad arbitražo sprendimams nėra būdinga instancinė procesinių sprendimų kontrolės sistema. Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas skundą dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo, neveikia kaip apeliacinė instancija arbitražo teismui. Teisme nagrinėjama byla dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo yra ne arbitražo bylos tąsa (tolimesnė arbitražo bylos stadija), o savarankiškas teisminis procesas, kurio metu patikrinama, ar egzistuoja KAI 50 straipsnyje įtvirtinti arbitražo teismo sprendimo panaikinimo pagrindai*“⁵.

Maža to, kasacinis teismas ne kartą yra nurodęs, kad, spręsdamas, ar prašomas panaikinti

³ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985. With amendments as adopted in 2006. Prieiga per internetą: < https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf > [žiūrėta 2022-07-13].

⁴ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 39-961.

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-228-823/2020; 2022 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-173-611/2022.

arbitražo teismo sprendimas neprieštarauja viešajai tvarkai, teismas „nenagrinėja, kaip buvo tiriami įrodymai arbitražo procese, taip pat nevertina, ar tinkamai buvo taikytos proceso ir materialiosios teisės normos, nes arbitražo teismo sprendimo turinio vertinimas nepatenka į viešosios tvarkos išlygą“⁶. Naujausioje praktikoje, cituodamas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimą *Eco Swiss*⁷ byloje, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pakartojo, jog nacionalinis teismas „neturi teisės nagrinėti bylą iš esmės, aiškintis, ar arbitrai teisingai nustatė faktines bylos aplinkybes ir ar teisingai ištyrė bei įvertino įrodymus, ar tinkamai taikė teisės normas ir pan.“⁸

Gausiai pirmiau cituota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika iš esmės atskleidžia Lietuvos teismų požiūrį į viešosios tvarkos instituto apimtį: kadangi viešoji tvarka yra suprantama kaip tarptautinė viešoji tvarka, ji laikoma apimančia tik fundamentalius sąžiningo proceso principus, imperatyvias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus⁹.

Toks siauras Lietuvos teismų požiūris nėra išskirtinis – kad viešoji tvarka turėtų būti suprantama siaurai ir apimti tik kertinius teisės principus, nurodoma ir doktrinoje¹⁰, ir užsienio teismų praktikoje¹¹. Priešingu atveju, jei viešosios tvarkos pažeidimu galėtų būti laikomas bet koks netinkamas teisės normų taikymas, tai neišvengiamai lemtų, jog nacionaliniai teismai galėtų bet kada peržiūrėti arbitražo teismo sprendimus iš esmės, o tai savo ruožtu reikštų *de facto* apeliacijos įtvirtinimą arbitražo procese.

Kita vertus, interpretuojant viešosios tvarkos sąvoką siaurai, kyla klausimas, ką Lietuvos teismai darytų tuo atveju, koks aptariamasis šiame straipsnyje toliau – kai viena iš ginčo šalių įrodinėja, jog arbitražo proceso objektu buvusios sutarties tikslas yra galimai neteisėtas. Nors su tokia byla Lietuvos teismams, kiek autoriui žinoma, nėra tekę susidurti, Lietuvos teismų poziciją galima nuspėti iš sprendimų, kuriuose teismai aptaria viešosios tvarkos turinį užsienio teismų praktikoje. Pavyzdžiui, vienoje naujesnių nutarčių Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pirmiausia nurodydamas, kad viešąją tvarką pažeidžiančiais laikomi tiesioginiai pagrindinių ir privalomų viešosios tvarkos taisyklių pažeidimai, pateikė pavyzdžių, kada užsienio teismai mano, jog viešoji tvarka buvo pažeista. Tokiu viešosios tvarkos pažeidimo pavyzdžiu buvo laikoma situacija, kai arbitražo teismas priėmė sprendimą dėl šalių teisių ir pareigų, kylančių iš sutarties, kurios tikslas yra neteisėtas, taip pat atvejai, kai iš arbitražo teismo sprendimo aiškiai matyti, kad abi sutarties šalys ar viena iš jų elgėsi priešingai tarptautinei viešajai tvarkai, pavyzdžiui, vykdė veiklą apgaule, papirkdama valstybės pareigūnus ir pan. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuos pavyzdžius apibendrino ir nurodė, kad prieštaraujančiais viešajai tvarkai laikytini tokie arbitražo teismo sprendimai, kai iš paties sprendimo akivaizdu, kad šalys sudarė sutartį ir veikė neteisėtais tikslais, o tokie šalių ketinimai ir veiksmai negali būti ginami¹².

Tai, kad kasacinis teismas kaip tinkamu pavyzdžiu rėmėsi situacijomis, susijusiomis su

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-370/2012; 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-320-611/2015 ir kt.

⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-126/97, *Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV*.

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-173-611/2022.

⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-245/2007 ir kt.

¹⁰ MIKELĖNAS, Valentinas; NEKROŠIUS, Vytautas; ZEMLYTĖ, Eglė. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Justitia, 2016, p. 181. DOMINAS, Gediminas. Viešosios tvarkos samprata arbitražo teisėje. *Arbitražas. Teorija ir praktika*, 2016, t. 2, p. 35.

¹¹ BLACKABY, Nigel, et al. *Redfern and Hunter on International Arbitration. Student Version. Sixth Edition*. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 643–644.

¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-68-611/2021.

galimai padaryta ar net nustatyta nusikalstama veika, leidžia manyti, jog tuo atveju, jei Lietuvos teismams tektų susidurti su tokia situacija patiems, tikimybė, kad arbitražo teismo sprendimas būtų panaikintas kaip prieštaraujantis viešajai tvarkai, egzistuoja. Vis dėlto negalima nepažymėti, jog remdamasis užsienio praktika Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė ir tai, kad iš „arbitražo teismo sprendimo aiškiai matyti“ priešingas viešajai tvarkai veikimas. Viena vertus, tai yra klasikinis viešosios tvarkos požymis – viešajai tvarkai turėtų prieštarauti tik toks arbitražo teismo sprendimas, kuris akivaizdžiai pažeidžia fundamentalius principus ir vertybes, pavyzdžiui, įteisina prekybą žmonėmis. Kita vertus, kiek tai susiję su korupcinio pobūdžio veikomis, jos retai kada būna „aiškiai matomos“. Atvirksčiai, dažniausiai korupcines schemas atskleidžia tik šalutiniai įrodymai, o tiesioginių įrodymų nėra. Nebent, žinoma, pati šalis pripažintų šį faktą, kaip tai padarė ieškovo vadovas garsiojoje investicinio arbitražo byloje *World Duty Free prieš Keniją*¹³. Todėl, nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir nurodė, jog sutarties tikslo neteisėtumas gali būti laikomas prieštaraujančiu viešajai tvarkai, kyla klausimas, kaip tai suderinama su nuosekliai formuojama Lietuvos teismų praktika, jog viešajai tvarkai prieštarauja tik akivaizdūs, **šiuurkštūs** esminių teisės principų ar konstitucinės tvarkos pažeidimai, ir ypač tuo, jog teismai netikrina arbitražo teismo sprendimų fakto ir teisės taikymo požiūriu.

Paminėtina, kad pirmiau cituota teismų praktika buvo formuojama KAI 50 straipsnio kontekste, t. y. arbitražo teismo sprendimo panaikinimo byloje. Vis dėlto, kaip matyti iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių, analogiškai viešojo tvarka yra aiškinama ir tais atvejais, kai sprendžiama dėl arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje¹⁴. Kitaip tariant, Lietuvos teismai

laikosi pozicijos, jog viešosios tvarkos sąvoka turį tokį patį turinį tiek arbitražo teismo sprendimo panaikinimo, tiek ir jo pripažinimo byloje ir nedaro skirties tarp tarptautinio komercinio arbitražo ir nacionalinio arbitražo.

II. ABL PRIEŠ ALSTOM – TA PATI BYLA: TRYS SKIRTINGI POŽIŪRIAI

Nors nacionaliniams teismams ne kartą yra tekę susidurti su argumentais, kad arbitražo teismo sprendimas turėtų būti panaikintas ar nepripažintas dėl galimai neteisėtos veikos, jokia kita byla pastaruosiu metu nesulaukė tiek dėmesio kaip *ABL prieš Alstom*. Būtent ši byla atskleidė, kad, nepaisant to, jog viešojo tvarka visose proarbitražinėse valstybėse turėtų būti suprantama panašiai, ryškių skirtumų vis dėlto esama. Šie skirtumai bent jau šioje byloje lėmė ne tik skirtingas viešosios tvarkos interpretacijas, bet ir kardinaliai priešingus teismų sprendimus. Toliau pirmiausia bus aptariama šios bylos eiga arbitražo teisme, o tada pristatyti Šveicarijos, Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos teismų pateikti vertinimai.

Ginčas arbitražo byloje kilo tarp Prancūzijos bendrovės „Alstom Transport SA“ ir Anglijos įmonės „Alstom Network U.K. Ltd“ ir Honkonge registruotos ABL. Tarp ginčo šalių buvo sudarytos trys konsultavimo paslaugų teikimo sutartys, pagal kurias ABL turėjo padėti „Alstom“ pateikti tris pasiūlymus pirkimuose dėl geležinkelio įrangos tiekimo Kinijoje. „Alstom Transport SA“ per visus **šiuos** pirkimus lydėjo sėkmė ir įmonė sudarė tris sutartis su Kinijos transporto ministerija bei „Shanghai Shengton Holding Group“ įmone. Nepaisant šios sėkmės, „Alstom“ su ABL pagal vieną iš sutarčių apskritai neatsiskaitė, o pagal kitas dvi sumokėjo tik dalį mokėtinos sumos (atitinkamai 55 proc. ir 80 proc. mokėtinos sumos). Todėl 2013 m. ABL pradėjo ICC arbitražo procesą prieš „Alstom“,

¹³ ICSID Arbitražo teismo 2006 m. spalio 4 d. sprendimas byloje Nr. Arb/00/7, *World Duty Free Company v Republic of Kenya*.

¹⁴ Žr. pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 13 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-182-969/2019.

reikalavo priteisti beveik 3 mln. eurų skolos plius palūkanas, 1,5 mln. eurų žalos ir 1 mln. eurų baudinių netesybų, su arbitražo vieta Ženevoje pagal Šveicarijos teisę¹⁵. Gindamasi nuo pareikšto ieškinio „Alstom“ teigė, jog skirtingose šalyse, ypač JAV ir Jungtinėje Karalystėje, vyksta baudžiamojamo pobūdžio tyrimai, susiję su įtarimais korupcija „Alstom“ vykdomuose projektuose. Todėl „Alstom“ esą neturėjo kitos išeities tik stabdyti mokėjimus, kad išvengtų rimtų baudžiamųjų sankcijų, nes atlikti patikrinimai parodė tam tikrus ABL padarytus sutartyse numatytų nuostatų pažeidimus ir ABL veiksmų neatitiktį „Alstom“ etikos taisyklėms¹⁶.

Išnagrinėjęs bylą iš esmės, arbitražo teismas 2016 m. sprendime konstatavo, kad jokio papirkimo pagal kurią nors iš trijų ginčo sutarčių nustatyta nebuvo, todėl „Alstom“ privalo sumokėti ABL daugiau nei 1,5 mln. eurų (932 800 eurų pagal pirmą sutartį ir 624 440 eurų pagal antrąją) plius palūkanas, o likusius ieškinio reikalavimus atmetė¹⁷. Arbitražo teismas nurodė, kad „Alstom“ neįrodė jokių su ieškovu susijusių korupcinių pažeidimų, o tokio fakto įrodinėjimo pareiga teko būtent atsakovams. Be to, kiek tai susiję su pirmosiomis dviem sutartimis, pagal kurias atitinkamos sumos ieškoviui buvo priteistos, arbitražo teismas nenustatė, jog paslaugos būtų buvusios fiktyvios. Dėl trečiosios sutarties arbitražo teismas nurodė, kad joje esanti nuostata dėl paslaugų teikimo yra suformuluota daug griežčiau ir detalčiau, o ieškovas prisiėmė įvairius įsipareigojimus, susijusius su „Alstom“ etikos ir atitikties nuostatų laikymusi¹⁸.

Taigi, nors „Alstom“ gynėsi motyvuodama tuo, jog ginčo sutarčių rezultatas galėjo būti susijęs su korupciniais ABL veiksmais, arbitražo teismas, ištyręs pateiktus įrodymus, tokio fakto nenustatė ir šį argumentą atmetė.

Po šio arbitražo teismo sprendimo priėmimo „Alstom“ visų pirma siekė jo panaikinimo arbitražo vietos – Šveicarijos – teismuose tuo pagrindu, jog buvo pažeista viešoji tvarka ir „Alstom“ teisė būti išklaustyti. Vis dėlto Šveicarijos Federalinis Tribunolas 2016 m. lapkričio 3 d. sprendimu prašymą dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo atmetė visa apimtimi¹⁹.

Šveicarijos Federalinis Tribunolas pradėdamas savo analizę priminė, kad jis sprendimus priima remdamasis faktais, nustatytais arbitražo teismo sprendime, – teismas negali *ex officio* papildyti ar pakeisti arbitražo išvadų, net jei faktai yra nustatyti akivaizdžiai klaidingai ar pažeidžiant teisės reikalavimus.

Pasisakydamas dėl „Alstom“ argumentų, susijusių su korupcija, Šveicarijos Federalinis Tribunolas atkreipė dėmesį, kad „Alstom“ referuoja tik į dokumentus, jau esančius arbitražo byloje, kaltina arbitrus neatsižvelgus į vieną iš „Alstom“ įrodinėtų faktų, o ne į kokias nors specifines arbitražo teismo sprendimo išvadas. Nurodęs, jog pažadas duoti kyšį prieštarauja moralei, o bet kokie tokio pobūdžio įsipareigojimai yra neteisėti, Federalinis Tribunolas išaiškino, kad tam, jog šiuo pagrindu arbitražo teismo sprendimas būtų panaikintas dėl prieštaravimo viešajai tvarkai, reikia, jog arbitražo teismas būtų nustatęs korupcinius veiksmus, bet į juos neatsižvelgęs (ši pozicija matoma iš ankstesnės Federalinio Tribunolo praktikos). Šiuo gi atveju arbitražo teismas vertino „Alstom“ pateiktus įrodymus ir nusprendė, jog įtarimai korupcija nebuvo įrodyti. Tokia arbitražo teismo išvada matyti iš įrodymų vertinimo, kurio teismas negali peržiūrėti.

Atitinkamai, kadangi arbitražo teismas vertino „Alstom“ pateiktus argumentus bei įrodymus ir nusprendė, kad „Alstom“ įtarimai korupcija

¹⁵ STEFANI, Lisa. New Developments in France on the Alstom Saga: The French Supreme Court Overrules the Paris Court of Appeal's Decision to Deny Enforcement of the Arbitral Award on the Grounds of Corruption. *Kluwer Arbitration Blog*, 2021. Prieiga per internetą: <<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2021/12/18/new-developments-in-france-on-the-alstom-saga-the-french-supreme-court-overrules-the-paris-court-of-appeals-decision-to-deny-enforcement-of-the-arbitral-award-on-the-grounds-of-corruption/>> [žiūrėta 2022-07-12].

¹⁶ Šveicarijos Federalinio Tribunolo 2016 m. lapkričio 3 d. sprendimas byloje Nr. 4A_136/2016.

¹⁷ STEFANI, Lisa. New Developments in France on the Alstom Saga <...>.

¹⁸ Šveicarijos Federalinio Tribunolo 2016 m. lapkričio 3 d. sprendimas byloje Nr. 4A_136/2016.

¹⁹ *Ibid.*

yra nepagrįsti, Šveicarijos Federalinis Tribunolas atsisakė dar kartą savarankiškai vertinti tai, ką jau analizavo arbitražo teismas – Federalinio Tribunolo vertinimu, tokios teisės jis neturi, o argumentai dėl korupcijos gali būti reikšmingi, minėta, tik vienu atveju – kai korupcija yra neabejotinai nustatyta, bet arbitrai į tai neatsižvelgia, priimdami sprendimą. Kitaip tariant, pagal Šveicarijos teisę tam, kad korupcija turėtų įtakos arbitražo teismo sprendimui panaikinti ar jį pripažinti, korupcinė veika turi būti aiškiai nustatyta, t. y. arbitrai turi būti įsitikinę, jog šalys padarė tokius neteisėtus veiksmus. Jei abejonių, ar korupcija buvo, yra likę, tai nesudaro pagrindo panaikinti arbitražo teismo sprendimo.

Arbitražo teismo sprendimui esant nepanaikintam, ABL kreipėsi į Prancūzijos teismus dėl arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Prancūzijoje. Tačiau „Alstom“ **vėl tais pačiais pagrindais – viešosios tvarkos ir sąžiningo proceso – prašė Paryžiaus apeliacinio teismo atsisakyti šį arbitražo teismo sprendimą pripažinti Prancūzijoje.**

Paryžiaus apeliacinis teismas, visų pirma, 2018 m. balandžio 10 d. nutarė, kad jis turi teisę tirti visas faktines aplinkybes ir teisinius argumentus, reikšmingus sprendžiant, ar arbitražo teismo sprendimas neprieštarauja tarptautinei viešajai tvarkai. Maža to, teismas išaiškino, kad jis nėra saistomas nei arbitražo teismo išvadų, nei šalių pasirinktos taikytinos teisės. Paryžiaus apeliacinis teismas pažymėjo, kad arbitražo teismo sprendimas, kuris suteikia galimybę vykdyti sutartį su korupcinėmis pasekmėmis, prieštarauja tarptautinei viešajai tvarkai ir negali būti pripažįstamas ir vykdomas²⁰.

Kas yra ypač svarbu, Paryžiaus apeliacinis teismas paaiškino, kokios aplinkybės turėtų būti vertinamos, sprendžiant, ar korupcinis elementas egzistavo: dokumentacijos nepakankamumas ar trūkumas, nepakankami materialiniai ar žmogiškieji ištekliai, palyginti su darbų pagal sutartį apimtimi, suteiktų paslaugų ir atlyginimo už jas disproporcija, procentinis atlygis, netikros

sąskaitos, faktas, jog oferta buvo pasirinkta, nepaisant to, kad konkurentų pasiūlymai buvo geresni, ir tokio pasirinkimo nėra paaiškinimo, korupcijos lygis šalyje ar atitinkamose industriose ir įtarimai korupcija pačioje įmonėje. Galiausiai, Paryžiaus apeliacinis teismas nusprendė, kad nagrinėjamu atveju šalys neturėjo tinkamos galimybės pasisakyti dėl šių aplinkybių ir todėl joms tokia galimybė turėtų būti suteikta šiame – pripažinimo – etape.

Gavusi galimybę teikti papildomus įrodymus ir paaiškinimus pagal Paryžiaus apeliacinio teismo nustatytus kriterijus, „Alstom“ įrodinėjo, jog šie kriterijai egzistuoja, pavyzdžiui, atliktas auditas atskleidė, kad „ABL“ sumokėjo 280 589 eurus konsultacinei įmonei nesant jokių įrodymų, kad kokios nors paslaugos apskritai buvo teikiamos. Vertindamas „Alstom“ argumentus ir įrodymus, Paryžiaus apeliacinis teismas visų pirma nurodė, jog tarptautinė viešoji tvarka nebus laikoma pažeista vien dėl to, kad „Alstom“ turėtų mokėti pagal sutartį, kai nebuvo laikytasi sutartinių nuostatų dėl korupcijos prevencijos. Vis dėlto valstybės tarnautojų papirkimas yra tarptautinės viešosios tvarkos dalis. Išanalizavęs visas tris ginčo sutartis Paryžiaus apeliacinis teismas konstatavo, kad yra pakankamai rimtų, konkrečių ir nuoseklių požymių, kad „Alstom“ ABL sumokėtos sumos buvo skirtos valstybės tarnautojų korupciniams veiksams finansuoti. Šiai išvadai pagrįsti teismas atsižvelgė į tai, jog Kinijos geležinkelių ministras ir šios ministerijos vyr. inžinierius buvo nuteisti kalėti 2013 metais. Taip pat į tai, kad JAV Teisingumo departamentas pripažino, jog „Alstom“ buvo ištraukusi į korupcinę veiką. Atitinkamai, Paryžiaus apeliacinis teismas konstatavo, kad arbitražo teismo sprendimas prieštarauja tarptautinei viešajai tvarkai ir negali būti pripažintas bei vykdomas Prancūzijoje²¹.

Taigi, skirtingai nei Šveicarijos Federalinis Tribunolas, Paryžiaus apeliacinis teismas laikėsi visiškai kitokios pozicijos – Prancūzijos teismas ne tik nusprendė, kad gali peržiūrėti arbitražo

²⁰ Paryžiaus apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 10 d. nutartis byloje Nr. 16/11182.

teismo išvadas fakto ir teisės klausimais, bet ir sprendė, jog korupcijai konstatuoti pakanka šalutinių įrodymų (angl. *circumstantial evidence*) arba korupcijos indikacijų (angl. *red flags*), kurie būtų rimti, konkretūs ir nuoseklūs.

Nors vėliau Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas 2021 m. rugsėjo 29 d. panaikino Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimą ir perdavė pripažinimo klausimą spręsti iš naujo Versalio apeliaciniam teismui²², Aukščiausiasis Teismas nepasisakė dėl Paryžiaus apeliacinio teismo naudoto metodo korupcijai nustatyti – sprendimas buvo panaikintas ne dėl naudoto metodo netinkamumo, o dėl byloje esamų **įrodymų analizės. Taigi, tikimybė, kad Versalio apeliacinis teismas taip pat atsisakys pripažinti arbitražo teismo sprendimą tuo pačiu pagrindu kaip tą buvo padaręs Paryžiaus apeliacinis teismas, išlieka**²³. Be to, kaip aiškinama kitoje šio straipsnio dalyje, vėliau priimtuose sprendimuose kitose bylose Paryžiaus apeliacinio teismo naudotas modelis buvo ne kartą pripažintas pakartotinais.

Galiausiai, jau po to, kai Paryžiaus apeliacinis teismas priėmė savo sprendimą, Anglijos ir Velso Aukštasis Teismas 2020 m. birželio 18 d. nusprendė, kad nėra pagrindų atsisakyti pripažinti arbitražo teismo sprendimą²⁴.

Atmesdamas „Alstom“ argumentus (analogiškus naudotiems Šveicarijoje ir Prancūzijoje), Anglijos ir Velso Aukštasis Teismas nurodė, kad tuo atveju, jei arbitražo teismas jau analizavo atitinkamas aplinkybes ir padarė išvadą, jog korupcijos nebuvo, teismas neturi pagrindo persvarstyti šių išvadų, nebent aplinkybės būtų išskirtinės. Nors, teismo vertinimu, šiuo atveju įtarimai papirkimu nebuvo detalčiai vertinti arbitražo proceso metu, nes, pavyzdžiui, nebuvo apklausiami liudytojai, tačiau būtent pati „Alstom“ bendrovė šiuos argumentus galėjo ir turėjo teikti arbitražo teismui. Kadangi, teismo vertinimu, nagrinėjamoje situacijoje įtarimai

korupcija nebuvo pakankamai rimti, teismas nusprendė, jog nėra pagrindo iš naujo vertinti tų pačių aplinkybių, kurios buvo tirtos arbitražo procese. Pažymėtina, kad tokie išvadai pagrįsti teismas taikė įprastą įrodinėjimo standartą, grįstą principu labiau tikėtina nei ne (angl. *balance of probabilities*) ir būtent jo remdamasis sprendė, kad nėra pagrindo atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo teismo sprendimą.

Taigi, nors visos trys valstybės, kuriose buvo sprendžiamas arbitražo teismo sprendimo likimas, yra neabejotinai palankios arbitražui, jų teismų priimti sprendimai gana kardinaliai skiriasi. **Šveicarijos Federalinis Tribunolas sprendė, kad įtarimai korupcija turi būti aiškiai ir neabejotinai pagrįsti**, o Paryžiaus apeliaciniam teismui pakako vien galimybės, kad korupcija galėjo būti, t. y. teismas rėmėsi vadinamuoju *red flags* standartu. Anglijos ir Velso Aukštasis Teismas pasirinko vidurinį kelią tarp šių dviejų kraštutinumų ir taikė įprastą įrodinėjimo standartą – nusprendė, jog šiuo atveju nėra pagrindo peržiūrėti arbitražo teismo padarytų išvadų.

III. VIEŠOSIOS TVARKOS IR GALIMAI NUSIKALSTAMOS VEIKOS SANTYKIS KITOSE BYLOSE

„Alstom“ byla, žinoma, įdomi tuo, jog tas pačias faktines aplinkybes trijų skirtingų valstybių teismai vertino skirtingai. Vis dėlto, kad ir labai reikšminga, viena byla neleidžia daryti apibendrintų išvadų dėl įtarimų korupcija įtakos arbitražo teismo sprendimui panaikinti ar pripažinti. Nors dažniau įtarimai korupcija būna investicinio arbitražo bylose, nacionalinių teismų išvados komercinio arbitražo teismo sprendimų panaikinimo ir pripažinimo bylose leidžia daryti prielaidą, jog nors visi teismai siekia kovoti su korupcijos (ar nusikalstamos veikos bendrai) padariniais, jų naudojamos priemonės ir požiūriai skiriasi.

²¹ Paryžiaus apeliacinio teismo 2019 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje Nr. RG 16/11182 – No Portalis 35L7-V-B7A-BY3JK.

²² STEFANI, Lisa. New Developments in France on the Alstom Saga <...>.

²³ *Ibid.*

²⁴ Anglijos ir Velso Aukštojo Teismo 2020 m. birželio 18 d. sprendimas byloje Nr. CL-2019-000630.

Visų pirma, iš pastarųjų metų Prancūzijos teismų praktikos panašu, kad Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas *Alstom* byloje nebuvo vienkartinis ir būtent todėl tai, jog Prancūzijos kasacinis teismas vėliau šį sprendimą panaikino, nereiškia, kad pats Paryžiaus apeliacinio teismo pasirinktas įrodymų vertinimo modelis būtų klaidingas. Pavyzdžiui, praėjus porai metų po sprendimo *Alstom* byloje, Paryžiaus apeliacinis teismas 2020 m. lapkričio 17 d. panaikino du arbitražo teismo sprendimus, priimtus pagal ICC arbitražo taisykles, ginče tarp Prancūzijos statybų bendrovės „Sorelec“ ir Libijos. Šie arbitražo teismo sprendimai buvo panaikinti būtent įtarimų korupcija pagrindu, naudojant tą patį „red flags“ metodą, t. y. vertinant šalutinius neteisėtumo įrodymus, kurių net nebuvo pateikta arbitražo teismui. Priimdamas sprendimą, Paryžiaus apeliacinis teismas patvirtino, kad kova su korupcija patenka į Prancūzijos taikomą tarptautinės viešosios tvarkos sąvoką, ir tuo pagrindu atliko *de novo* šalių pateiktų įrodymų vertinimą²⁵. Tačiau, svarbiausia, teismas patvirtino, kad viešosios tvarkos pagrindas leidžia teismui vertinti naujus argumentus ir įrodymus, kurių net nebuvo pateikta arbitražo teismui. Kitaip tariant, pagal taikomą standartą, skirtingai nei, pavyzdžiui, *Alstom* byloje Šveicarijoje, Prancūzijoje teismai gali tirti naujus argumentus ir įrodymus, nepaisant to, ar jie galėjo būti pateikti arbitražo proceso metu, ir neatsižvelgiant į tai, kokios pozicijos sprendime laikėsi arbitražo teismas.

Nors šį standartą Prancūzijoje pirmiausia suformavo Paryžiaus apeliacinis teismas, galiau-

siai jį 2022 m. patvirtino ir Prancūzijos kasacinis teismas, tiesa, investicinio arbitražo byloje *Belokon prieš Kirgizstaną*²⁶. Kaip pažymima ir šios bylos komentaruose, nors Prancūzijos kasacinis teismas nurodė, jog nacionaliniai teismai neperžiūri arbitražo teismo sprendimo iš esmės, bet tik patikrina jo atitiktį tarptautinei viešajai tvarkai, savo esme tokia patikra tampa labai artima apeliacijos procesui – kaip minėta, įrodinėjant korupcinius veiksmus, Prancūzijos teismai leidžia ne tik pateikti naujų įrodymų, bet ir apskritai argumentų, kurių arbitražo teismas net netyrė.

Vis dėlto toks Prancūzijos teismų požiūris yra gana išskirtinis ir kitose valstybėse, ką rodo ir *Alstom* bylos pavyzdys, nėra aptinkamas. Tačiau tai nereiškia, jog kitų valstybių teismai užsimerkia prieš galimas korupcijos ar neteisėtumo apraiškas. Anaiptol. Pavyzdžiui, 2021 m. Singapūro tarptautinis komercinis teismas atsisakė panaikinti du arbitražo teismo sprendimus susijusiose investicinio arbitražo bylose tarp *Lao Holdings ir Sanum prieš Laosą*²⁷. Ieškovai šioje byloje prašė panaikinti arbitražo teismo sprendimus tuo pagrindu, jog, priešingai šalių susitarimui, arbitražo teismas sutiko priimti naujus, su korupcijos įrodinėjimu susijusius įrodymus. Singapūro teismas nesutiko vertinti arbitražo teismų išvadų ir teisės priimti naujus įrodymus, tačiau nurodė, kad arbitražo teismai turi būti proaktyvūs ir negali tiesiog ignoruoti su korupcija susijusių įrodymų. Tokios pareigos negali paneigti joks šalių susitarimas, kad nauji įrodymai nebebus teikiami²⁸.

Kitoje byloje, nagrinėtoje Nyderlanduose, Hagos apeliacinis teismas panaikino arbitražo

²⁵ GOLDSMITH, Lord, *et al.* Paris Court Sets Aside Arbitration Awards Based on Corruption Red Flags. *Debevoise & Plimpton*, 2020. Prieiga per internetą: <<https://www.debevoise.com/insights/publications/2020/12/paris-court-sets-aside-arbitration-awards-based-on>> [žiūrėta 2022-07-12].

²⁶ FRANC-MENGET, Laurence, FOX, Emily. Landmark arbitration ruling as France's top court backs setting aside \$15 million award citing money laundering evidence. *Herbert Smith Freehills*, 2022. Prieiga per internetą: <<https://www.herbertsmithfreehills.com/insight/landmark-arbitration-ruling-as-frances-top-court-backs-setting-aside-15-million-award-citing>> [žiūrėta 2022-07-08].

²⁷ ICSID Arbitražo teismo 2019 m. rugpjūčio 6 d. sprendimas byloje Nr. ARB(AF)/12/6, *Lao Holdings N.V. v Laos*, Arbitražo teismo 2019 m. rugpjūčio 6 d. sprendimas byloje Nr. 2013-12, *Sanum Investments Limited v Laos*.

²⁸ SANDERSON, Cosmo, PERRY, Sebastian. Singapore court upholds duty to consider corruption. *Global Arbitration Review*, 2021. Prieiga per internetą: <<https://globalarbitrationreview.com/singapore-court-upholds-duty-consider-corruption>> [žiūrėta 2022-07-13].

teismo sprendimą kaip prieštaraujantį viešajai tvarkai tuo pagrindu, kad jo objektas – sutartis, sudaryta korupcijos pagalba. Dar nagrinėjant arbitražo bylą, atsakovas įrodinėjo, jog ginčo sutartis buvo sudaryta ne be korupcinių schemų. Vis dėlto arbitražo teismas tokius argumentus atmetė, nurodė, jog tam, kad arbitražo teismas galėtų atsižvelgti į įtarimus korupcija, įrodymai turi būti aiškūs ir **įtikinami**. Hagos apeliacinis teismas su tokia išvada nesutiko motyvuodamas tuo, jog įprastai korupcinėse schemose tiesioginių ir aiškių įrodymų nėra būtent dėl to, kad visos tokios schemos šalys stengiasi ją kuo labiau nuslėpti. Kadangi nagrinėjamu atveju teismas nustatė, kad nesant korupcijos sutartis būtų buvusi apskritai nesudaryta, arbitražo teismo sprendimas buvo panaikintas kaip prieštaraujantis viešajai tvarkai²⁹.

Pažymėtina, kad nors šiame straipsnyje Prancūzijos teismų požiūris pristatomas kaip gana griežtas, teisingumo dėlei būtina paminėti, jog Prancūzijoje yra ir atvirkštinių sprendimų. Pavyzdžiui, 2021 m. rugsėjo 7 d., t. y. jau po *Alstom* bylos precedento, Paryžiaus apeliacinis teismas atmetė prašymą panaikinti arbitražo teismo sprendimą byloje *GVC prieš Gvinėją ir ARPT*. Prašydami panaikinti arbitražo teismo sprendimą, atsakovai įrodinėjo, jog verslo santykiai tarp GVC ir ARPT buvo paveikti įvairių korupcinių veiksmų. Tačiau teismas tokius argumentus atmetė ir nurodė, kad teismo vaidmuo arbitražo teismo sprendimo panaikinimo stadijoje yra ribotas. Teismo neįtikino nei tai, kad korupcijos lygis šalyje yra aukštas, nei straipsniai žiniasklaidoje apie tai, jog ieškovas atliko korupcinio pobūdžio veiksmus kitose šalyse. Be to, teismas pabrėžė, kad atsakovai nekvėstionavo ginčo sutarties teisėtumo arbitražo proceso metu, o, svarbiausia, ginčą nagrinėjęs

arbitražo teismas išsamiai ištyrė jam pateiktus įrodymus, tačiau padarė išvadą, kad atsakovai korupcijos neįrodė³⁰.

Taigi, kaip matyti, nors teismų sprendimai skiriasi, visose analizuotose bylose teismai į teiginius, jog ginčo sutartis buvo paveikta korupcijos, žiūrėjo rimtai. Tokį požiūrį galima paaikškinti būtent siekiu apsaugoti viešąją tvarką, neleisti, kad arbitražo teismo sprendimas, kažkuria apimtimi **įteisinant korupciją, būtų legalizuotas dar ir teismo sprendimu**. Kita vertus, iš analizuotų teismų sprendimų taip pat matyti, jog teismams stengiasi rasti teisėtumo užtikrinimo ir ribotos arbitražo teismo sprendimo panaikinimo ar pripažinimo procedūros paskirties pusiausvyrą. Skirtingi Prancūzijos teismų sprendimai rodo, kad tokią pusiausvyrą dažnu atveju rasti yra ypač sudėtinga.

IV. VIETOJ IŠVADŲ: KOKIOS KRYPTIES LAIKYTIS LIETUVOS TEISMAMS?

Šiame straipsnyje aptariama tik keletas skirtingų valstybių teismų sprendimų, susijusių su galimais padaryta nusikalstama, korupcinio pobūdžio veika ir viešosios tvarkos pagrindu arbitražo teismo sprendimui panaikinti ar pripažinti. Kaip matyti, teismų požiūriai skiriasi ir tam tikrais atvejais gana kardinaliai – vieni teismams reikalauja aiškių ir **įtikinamų įrodymų, jog korupcija buvo, kitiems teismams pakanka vien galimybės, kad ji buvo**. Tačiau, nepaisant skirtingų teismų sprendimų, besiskiriančių įrodinėjimo standartų ir požiūrių, sutariama, jog kova su korupcija (ir neteisėtumu apskritai) yra būtina.

Lietuva ir jos teismams – ne išimtis. Lietuva yra ratifikavusi Jungtinių Tautų konvenciją prieš korupciją³¹, nepakantumas korupcijai yra tiek dabartinės, tiek ir ankstesnių bei ne-

²⁹ DUNIN-WASOWICZ, Jan, WINTERS, Stijn. Does an award enforcing a contract procured through bribery violate public policy? A first look at the emerging Dutch perspective. *International Bar Association*, 2019. Prieiga per internetą: <<https://www.ibanet.org/article/8d75e62e-0457-4e12-bca6-8118f13f955a>> [žiūrėta 2022-07-13].

³⁰ GRANT, Thomas D. Arbitration, Corruption and Post-Award Control in French and English Courts. *International and Comparative Law Quarterly*, 2022, Nr. 71(2), p. 488.

³¹ Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 136-5145.

abejotinai bus būsimų vyriausybių programos dalimi³².

Nepaisant to, kaip aptarta straipsnio pradžioje, Lietuvos teismai arbitražo kontekste viešąją tvarką iki šiol interpretuodavo ypač siaurai, nesudarydami prielaidų šalims tikėtis, jog arbitražo teismo sprendimo panaikinimo ar pripažinimo procedūra virs *quasi* apeliacija. Vis dėlto ilgą laiką tokio požiūrio, gal net dar siauresnio laikėsi ir Prancūzijos teismai.

Taigi, koks vis dėlto modelis turėtų būti pasirinktas, siekiant suderinti du svarbius aspektus – užkirsti kelią korupcijos (ar kitokios nusikalstamos veikos) apraiškoms, bet kartu ir neperžengti dešimtmečius nusistovėjusios ir teisės aktais įtvirtintos sampratos, kad arbitraže apeliacijos proceso nėra.

Autoriaus vertinimu, visų pirma reikėtų pradėti nuo to, jog ir toliau turėtų būti laikomasi principo, kad visi argumentai ir įrodymai turi būti pateikiami arbitražo procese. Vien tai, kad **šalis teigia galimai buvus korupciją, neturėtų keisti šio principo. Sudarydamos arbitražinį susitarimą ginčo šalys apriboja nacionalinių teismų jurisdikciją ir kilusius ginčus visa apimtimi perduoda būtent arbitražo teismui (nebent, žinoma, būtų sudarytas ribotos apimties arbitražinis susitarimas). Dėl šios priežasties būtent arbitrai turi kompetenciją spręsti, ar yra pagrindas tenkinti ieškinį (priešieškinį) ar jį atmesti.** Nacionaliniai teismai šiame ginčo etape nedalyvauja ir negali dalyvauti, nes būtent toks yra šalių susitarimas. Jei šalims būtų sudaryta galimybė „pasitaupyti“ kuriuos nors argumentus vėlesniam etapui nesėkmės arbitražo procese atveju, tai reikštų ne ką kita, o tai, jog arbitražo kompetencija nebebūtų išimtinė – į ją įsiterptų nacionaliniai teismai, o tai, panašu, iš dalies įvyko Prancūzijoje *Alstom*

byloje. Maža to, tokia *quasi* apeliacija savo apimtimi galėtų pralenkti net teisminę apeliaciją – pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso³³ 314 straipsnį teismas atsisako priimti naujus įrodymus, kurie galėjo būti pateikti pirmosios instancijos teisme. O arbitražo teismo sprendimo panaikinimo ar pripažinimo etape tokios kodifikuotos taisyklės apskritai nebūtų ir naujų įrodymų pateikimo galimybė kiekvienu atveju būtų vertinama *ad hoc*.

Kita vertus, jei arbitražo teismas atsisakytų vertinti jam pateiktus įrodymus ar juos ignoruotų, taip pat tais atvejais, kai apie galimą korupciją buvo sužinota jau tik po arbitražo teismo sprendimo priėmimo (nors tai yra mažai tikėtina), siekiant užtikrinti viešąją tvarką, naujų įrodymų teikti galėtų būti leidžiama **būtent tam, kad viešoji tvarka, kurią teismas turi ginti, būtų apsaugota. Kaip nurodoma doktrinoje, „jei šalis įrodinėja korupciją rimtai, tuomet arbitrai turėtų tokius argumentus ir vertinti rimtai. Tai taip pat yra ir signalas šalims: jei šalis turi patikimų korupcijos ar sukčiavimo įrodymų, tuomet ji turėtų teikti tokius įrodymus arbitražo procese“³⁴.** Vis dėlto tokie atvejai turėtų būti išimtiniai ir nenulemti pačios ginčo šalies aplaidumo. Tokios pozicijos *Alstom* byloje laikėsi ir Anglijos ir Velso Aukštasis Teismas. Nors jo sprendimas buvo kritikuotas, teigta, kad teismo sprendimas yra nuviliantis, o teismo išvados iš esmės reiškia, jog arbitražo teismo sprendimui pripažinti palanki viešoji tvarka yra reikšmingesnė nei viešoji tvarka, draudžianti korupciją³⁵. Tačiau nors iš tiesų šioje byloje Anglijos ir Velso Aukštasis Teismas atsisakė tirti naujus įrodymus ir leido arbitražo teismo sprendimą pripažinti, teismas nenurodė, kad tokios pozicijos būtų laikomasi visais atvejais, suteikiant galimybę įteisinti galimus korupcijos veiksmus. Atviršk-

³² Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimas Nr. XIV-72 „Dėl aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras*, 2020, Nr. 27121.

³³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

³⁴ GRANT, Thomas D. Arbitration, Corruption and Post-Award Control <...>, p. 488.

³⁵ BONIFASSI, Stéphane, FEDOROVA, Elena. Three takes on the same corruption allegations. *Global Arbitration Review*, 2020. Prieiga per internetą: <<https://globalarbitrationreview.com/article/three-takes-the-same-corruption-allegations>> [žiūrėta 2022-07-13].

čiai, teismas nurodė, jog išimtiniais atvejais, esant tikrai pagrįstų abejonių, teismas galėtų peržiūrėti arbitražo teismo išvadas.

Galiausiai, sprendžiant, koks įrodinėjimo standartas turėtų būti taikomas, nagrinėjant įtarimus korupcija arbitražo procese, galima sutikti su Hagos apeliacinio teismo išvada, jog aiškiai ir **įtikinamų įrodymų** dėl korupcijos egzistavimo dažniausiai nebūna. Kita vertus, vien tam tikros abejonės („*red flags*“), kad tam tikri veiksmai galėjo būti padaryti ar sutartis sudaryta dėl korupcijos **įtakos**, taip pat neturėtų būti lemiantys, ypač jei teisėsaugos institucijos dėl to neatlieka jokių baudžiamųjų tyrimų. Todėl vėlgi galima sutikti su Anglijos ir Velso Aukštojo Teismo pozicija, kad, šaliai teigiant, jog buvo atlikti korupcinio pobūdžio veiksmai, turėtų būti taikomas **įprastas įrodinėjimo standartas, grįstas principu** „labiau tikėtina, kad buvo nei nebuvo“. Todėl tuo atveju, jei arbitražo teismas arbitražo procese taikytų ypač aukštą įrodinėjimo standartą ir tuo pagrindu įtarimus korupcija atmestų, tai, kaip ir aptartos bylos Nyderlanduo-

se atveju, galėtų būti pagrindas nacionaliniam teismui patikrinti, ar taikant įprastą įrodinėjimo standartą gautos išvados sutampa su arbitražo teismo išvadomis.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad nacionalinių teismų vaidmuo arbitražo procese yra ribotas ir toks turėtų likti. Kitaip tariant, Lietuvos teismai neturėtų aklaui sekti Prancūzijoje besiformuojančiu precedentu, kuris leidžia nacionaliniam teismui iš esmės atlikti apeliacinio teismo funkciją arbitražo procese. Kita vertus, nacionaliniai teismai negali ignoruoti galimų neteisėtų schemų – jei taip būtų, tai galiausiai pakenktų ir pačiam arbitražui, kurį nesąžiningos šalys galėtų siekti išnaudoti savo neteisėtiems veiksams **įteisinti**, išvengdamos griežtos teisminės kontrolės. Todėl, manytina, tuo atveju, jei teismui kyla abejonių dėl veiksmų neteisėtumo, teismas turėtų sekti Anglijos ir Nyderlandų teismų pavyzdžiu bei išskirtiniais atvejais ar kai arbitražo teismas aiškiai pasirinko klaidingą įrodinėjimo standartą, elgtis proaktyviai, siekiant viešosios tvarkos užtikrinimo.